

СТАНОВИЩЕ

изготвено от проф. д-р Борис Парашкевов във връзка с участието на гл. ас. д-р Борян Георгиев Янев в процедурата за избор на доцент по 2.1. Филология (Общо и сравнително езикознание) към Катедрата по общо езикознание и история на българския език във Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Настоящото становище е изготвено в съответствие със заповед № Р 33-3107 от 18.07.2013 г. на ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“, проф. д-р Запрян Козлуджов, и с решението от първото заседание на научното жури, съставено по силата на същата заповед. Задачата на становището е да изрази мнение относно участието на гл. ас. д-р Борян Янев в горепосочения конкурс за доцент. Д-р Борян Янев, роден през 1979 г., е придобил бакалавърска степен през 2003 г. и магистерска степен през 2007 г. в ПУ „Паисий Хилендарски“. Докторантурата си (2004-2007) приключва успешно със защита на дисертация по Общо и сравнително езикознание на тема „Система на личните имена в българския и немския език“ (2008). От 2010 г. е главен асистент към Катедрата по общо езикознание и история на българския език в ПУ „Паисий Хилендарски“.

За участие в конкурса д-р Янев е представил две монографии и 24 статии, както и 15 посочени заглавия на други публикации. Едната от монографиите фактически е издадената през 2009 г. от университетското издателство на ПУ негова дисертация. Тук ще я спомена само с оглед на обстоятелството, че за разлика от немалко колеги, които „доразвиват“ дисертационното си изследване и го представят за хабилитиране, д-р Янев се е преориентирал и изоставяйки в известен смисъл антропонимичната тематика, в своя хабилитационен труд „Образните сравнения с антропоцентричен характер в българския и английския език“ (2013, издание също на ПУ) е съсредоточил изследователското си усилие към един изцяло различен обект. Това е втората издадена и предоставена на вниманието ни солидна и добре премислена монография, над която очевидно авторът е работил години наред. От заглавието ѝ проличава, че д-р Янев се е посветил на една фразеологична на вид конструкция в съпоставителен план. Чрез самото озаглавяване еднозначно се изтъква, че във фокуса на разработката стои човекът и в частност неговият ментален и социален свят, намерил отражение в езиковата му памет и изява в речта. Въпросната разработка се състои от теоретична част и речник. От своя страна теоретичната част е разчленена на 13 подраздела, в които образните сравнения се разглеждат в различни аспекти и взаимовръзки, в частност в светлината на човешката познавателна дейност, на фразеологията и когнитивната дейност, като факти на езика и на речта, тоест като синтактични модели, при което се разискват

проблеми на тяхната устойчивост. Авторът е провел изследването си чрез съпоставяне на образните сравнения в два флективни и аналитични индоевропейски езика – българския и английския, като в хипотезата на изследователския си концепт предполага в тях наличието на различна културологична, историческа и аксиологическа същност. При избора си д-р Янев е бил мотивиран от обстоятелството, че съществуващите немного на брой изследвания относно очертаната проблематика се съсредоточават върху структурата на сравненията, респ. върху еднотипните синтактични модели, поставяни традиционно, но по негово виждане не съвсем коректно във фразеологичната система на езика.

Изхождайки от тезата на Вилхелм фон Хумболт, че езикът във всеки момент на своята битност е показател за актуалния мисловен обем на неговите носители и за конкретното за съответния период езиково възприемане на действителността, авторът смята, че сравненията като начин за опознаване на тази действителност не биха могли да бъдат застинали фразеологични структури и че дори в евентуалната си възпроизводимост те са актуални по отношение на своята когниция и номинация. И доколкото в традиционната фразеология по мнение на д-р Янев поставяните от него на тази основа въпроси остават без отговор, той търси решаването им в когнитивната лингвистика. За тази цел предлага нови интерпретационни подходи към същността на изследваните от него еднотипно формирани, но семантично и семиотично твърде разнохарактерни и динамични компаративни структури. Типовете сравнения в работата се въвеждат чрез формули образци, каквито са например прегледно представените на стр. 131 сл. модели към раздел XI „Образните сравнения в българския и английския език, разкриващи физическите състояния и динамичните качества на човека”. Така по формулата признак + компаратор + образ (напр. *свеж като роса, кукуряк... vs. свеж като стафида, мушмула*) „образът може да е както напълно адекватен и логичен, така и напълно алогичен, оксиморонен или строго индивидуален за определен адресант (сиреч може да има и okazjiонален характер)“. Следователно при анализа им сравненията се подлагат на ново за българското езикознание семантично групиране, при което в обособените четири групи се засичат две изследователски категории: логичност ~ алогичност и устойчивост ~ okazjiоналност. Като добра идея на автора може впрочем да се окачестви обособяването на експресивните алогизми или т. нар. оксиморонни сравнения в самостоятелна глава, озаглавена „Експресивните алогизми сред българските и английските образни сравнения, разкриващи физическите и психическите характеристики на личността” (стр. 158 сл.). Този вид компаративни структури представляват специфична субкатегория, изградена на базата на допълнителния признак антиномия като изразител на семантика, която е антонимна на формалния признак семантика. Във формално отношение те са

подразделени на две основни групи съответно с монолексемен и с полилексемен компаратум, напр. *плува като пирон – swim like a rock*, респ. *умен като спортен журналист – as talkative as a street mime* (159).

Втората част на обсъжданата работа не е просто приложение, а свидетелство за дедуктивния метод на извършеното изследване. В този т. нар. „Речник на образните сравнения с антропоцентричен характер в българския и английския език“ (173-201) от над 30 специално подбрани източника и по строго определени критерии са ексцерпирани 6148 образни сравнения в българския и английския език, съотнесени към избраните 171 признака – прилагателно име, и 108 признака – глагол. Всички ексцерпирани примери, изследвани в компаративен аспект, са номерирани по азбучен ред с оглед на признака, и то първо българските (2358 на брой), а след това английските (3790). Следват два индекса – на български (292-314) и на английски (315-345), които представят валентността при образните сравнения в двата езика с признак прилагателно име, както и пространно резюме на английски език. В списъка на използваната литература са посочени близо 49 публикации и още 40 електронни източника. При сравнителния анализ са отбелязани всички тъждествени или сходни изрази.

Мнението ми за очертаната дотук в едри щрихи монография е, че тя представлява логично и компетентно структурирано научно изследване с безспорен новаторски характер. Освен това обаче тя би била използвана и като подходяща изходна точка за дидактически цели, а също така в преводознанието и лексикографията. Както се изтъкна, в нея съпоставянето е предприето с английския език, функционално схващан като доста универсално комуникационно средство, според автора дори като своеобразна съвременна *lingua franca*. Но лексикалният корпус на изследването несъмнено може да послужи като матрица или като база за сравнителен анализ с други езици, например немски, френски, руски.

Публикуваните от д-р Янев статии се характеризират с тематична пъстрота, което – бих искал да вярвам – е свидетелство не за разпиляване на сили и внимание, а на изследователска широта и умело прилагане на наличните езикови познания както по немски, английски и руски, така и по отношение на по-„незначителни“ езици. Антропонимичните занимания на автора намират израз в специфицираното представяне например на български фамилни имена, свързани със земеделието и животновъдството (№ 3) и с традиционните занаяти (№ 4) или чрез лингвокултурологичното съпоставяне на българската и немската фамилноименна система (№ 6). Към частните случаи могат да се отнесат съкращаването на сложни лични имена в български и немски (№ 9), образуваните чрез конверсия сръбски мъжки лични имена (№ 11) и сръбски женски лични имена (№ 18). Впечатляваща е лексикалната съпоставка на български и турски фамилни имена, мотивирани от названия на занаяти (№ 20).

В четири отделни групи с подробен структурен и етимологичен анализ са обхванати фамилените имена, свързани с обработката на глина, камък, дърво, метал и кожа, като се посочват мотивиращите ги нарицателни имена в двата езика. Това дава възможност да се установи кои чужди апелативи са били и отчасти дори днес продължават да бъдат известни в нашия език. Създава се обаче представата, че всички български фамилените имена от този тип са възникнали спонтанно, въпреки че за немалка част е редно да се изтъкне калкиране особено в случаи като *Стъкларов* или *Смоларов* за турцизмите *Сърчаджиев*/*Джамджиев*, респ. *Катранджиев*. Като се абстрахираме от редките отглаголни гърцизми *Вапсаров*/*Вапцаров*, трябва да признаем, че *Бояджиев* и днес е без конкурент. Отделни етимологични бележки могат да се направят относно недоизясняването на произхода при персизма *чарк*, при арабизма *сандък* или тевтонизма *пушка*, доколкото при други проличава стремеж справката да бъде оптимална (по отношение на *нож* и *ножица* дори екстремна, стр. 223). При отнасянето на *лонгур* 'висок, слаб човек' към *лингур* 'лъжичар' и рум. *lingură* 'лъжица' по аналогия с дългата дръжка на лъжицата (стр. 215) не бива да се подминава влиянието на румънското прилагателно *lung* 'дълъг'. Семантичната дефиниция 'майстор на столове' при *столар* (ако изобщо е реална, срв. стр. 213) е продукт на вторична мотивация (народна етимология), защото *столар* 'дърводелец мебелист' е заемка от сръхрв. *столар* сщ., което калкира нем. *Tischler* сщ., производно от *Tisch* 'маса' (срв. пол. *stolarz* 'мебелист', откъдето е и рус. *столяр* сщ.).

Две статии (№ 1 и № 5), публикувани на немски език и покриващи се съдържателно, са посветени на устойчиви словосъчетания (в полски, руски и български, респ. само в български), в които опорна дума са немски заемки. Хрумването на автора да направи таблично представяне на такива случаи е интересно и може да намери практическо приложение в дидактиката. Защото в много от примерите става дума за т. нар. „лъжливи приятели (на преводача)“. От етимологично гледище реалните немски заемки са доста малко, напр. *грунд*/*грунт*, *гилдия*, *гилза*, *гланц*, *зала*, *лагер*, словообразователно адаптираните *будка*, *рамка* и др., възприемани по различно време, често с (полско-)руско посредничество, невинаги с адекватна, еднаква или запазена семантика (срв. *мундир*, преживяло разцвет в руски, както и романско-немския военен термин *рота*). Останалите са интернационални думи или термини (*агент*, *група*, *кавалер*, *тракт* и т.н., галицизмът *марш*), в това число интернационализираните *блок* (долнонемско-нидерландска и английска дума) или *лавина*. Сред привежданите съчетания идиоматични са примерно тези с *грош*, които на немски са непреводими с *Groschen*. Сред тях попада дори *през куп за грош*, преосмислено по народна етимология от *презкуп за грош* 'всичкото, топтан за един грош'. Една част от съчетанията са колокационни и именно при тях е важно да се показва дали на немски (а и на всеки друг език!)

са буквално преводими. Други са възпроизведени или калкирани от немски: *виенски шницел*, *еолова арфа*. При думата *банка* 'стъкленица' авторът е бил подведен от наши и чужди лексикографски справочници, които я поставят – омонимно или полисемно – редом с многозначната *банка*. Нем. *Bank* няма значение на съд, съдинка (*банка* с това значение се смята за полско творение). Немската композиция *Blutbank* = бълг. *кръвна банка* означава център за съхраняване на *банки с кръв*, наричани на немски *Blutkonserven*. Разработки като коментиранията са полезни било като списъци с термини (техните немски съответствия най-често са сложни думи, а не словосъчетания), било с подобрени „коварни“ думи като *rom* или *шницкоманда* с немски лексикални еквиваленти *Kompanie*, респ. *Rollkommando/ Stoßtrupp*.

Творческите изяви на д-р Янев не се изчерпват с посоченото дотук. Повод за написването на някои статии е участието му в национални и международни научни форуми и чествания – общо 19, изброени в данните му за научноизследователската дейност. Тези данни са неоспоримо доказателство за това, че той е надхвърлил значително специфичните изисквания за заемане на академичната длъжност доцент. От съответната справка установяваме, че е участвал в 10 научни проекта, ръководил е успешно 14 дипломанти, подготвил е три нови лекционни курса по Българска антропология, ИТ ? в ономастиката и Езикознание за педагози. По време на четиригодишната си преподавателска работа е имал годишен норматив между 600 и 800 часа. Трудно изброими освен това са посочените участия в програмни екипи, административни и научни организации в периода 2009-2013 г., които явно не се отразяват на изследователската и преподавателската му активност както в български, така и в чуждестранни висши учебни заведения.

Заключение: Познавам участника в конкурса от 2003 г., когато като студент посещаваше лекционния ми курс по История и историческа граматика на немския език, изнасян в Пловдивския университет. Впечатленията ми от този мотивиран и прилежен студент бяха много добри, така че постигнатото от него през изминалите десет години не ме изненадва. Разнообразната му преподавателска и филологическа дейност, както и пълноценното използване на възможностите да специализира в чуждестранни университети са допринесли за изграждането му като млад учен. Оценявайки високо неговите педагогически качества и изследователските му изяви, заявявам, че ще гласувам на д-р Борян Георгиев Янев да бъде присъдена академичната длъжност „доцент“ по 2.1. Филология (Общо и сравнително езикознание) към Катедрата по общо езикознание и история на българския език във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

София, октомври 2013 г.

(проф. д-р Борис Парашкевов)